

HOZAM

Forróság száll a térdbe,
fa törzsére a nyár,
göcsörtjein küszködik,
ha megy, ha áll.

Gyökér felé vagy égbe?
Íránytalan kihűl,
oly mindegy, tavaszba, télbe,
testét nem adja bérbe,
ha üdvözül.

Pajkossy Gábor

KLAUS MANN KOSSUTHRÓL,

pontosabban Kossuth amerikai útjáról szóló esszéje tizenkét évvel ezelőtt látott nyomdafestéket, magyar nyelven pedig most jelenik meg először. Mann *DISTINGUISHED VISITORS* címmel kötetet szentelt Észak-Amerika legkiválóbb látogatóinak, a Kossuth-eszszé e kötet egyik fejezetének egy részét alkotja.

Kossuth 1851 decembere és 1852 júliusa között tett politikai körutat az Egyesült Államokban. A látogatásnak két célja volt: politikai, illetve anyagi támogatás szerzése az 1849 nyarán leverett magyar szabadságmozgalom újrakezdéséhez. Kossuth New Yorktól New Orleanson át Új-Angliáig tömeggyűléseken, bankettekén, őt üdvözlő küldöttségek előtt sürgette, hogy az Egyesült Államok ismerje el Magyarország függetlenségét, majd a szabadságharc újrakezdése esetén ne nézze tétlenül, hanem – Nagy-Britanniával együttműködve – akadályozza meg, hogy Oroszország újból segítséget nyújtson a Habsburgoknak, azaz beavatkozzon Bécs oldalán. A volt kormányzó Kossuth-alapot vagy Magyar Alapot hozott létre, egydolláros hozzájárulásokat gyűjtött, és kötvényeket bocsátott ki a szabadságküzdelem támogatására. A hét hónap alatt Kossuth sok száz alkalommal mondott hosszabb-rövidebb beszédet, általában angolul, emellett – német közösségek előtt – többször is beszélt németül. Beszédeinek, felszólalásainak számát a szakirodalom ötszázra, hatszázra vagy egyenesen több mint ezerre teszi. E beszédek többségét többnyire rögtönözte, a legfontosabbakat azonban – angolul, illetve németül – gondosan megfogalmazta, majd megtanulta. (Jelenleg több mint félszáz beszédének a fogalmazványát ismerjük.)¹ Beszédei még nincsenek összegyűjtve: három legfontosabb gyűjteményük² több mint száz beszédének a szövegét tartalmazza. Bár Kossuth politikáját sokan elleneztek, szónoki teljesítményét nemigen vitatták, és a magyar politikust a XIX. század második felében a világ legnagyobb angol

nyelvű szónokai között emlegették. Kossuth angolságán kitörülhetetlen nyomot hagyott Shakespeare: a volt kormányzó – ügyes szónoki fogással – éppen amerikai útján fejtette ki először, hogy Shakespeare-től tanult meg angolul, és pedig a börtönben – „egy osztrák börtönben”, ahogy 1837 és 1840 közötti budai fogságát emlegette.³

Kossuth utóbb, 1880-ban a közvélemény alakításában jelölte meg amerikai célját. Célja eredetileg ennél lényegesen több volt, s céljait – bármennyire látványos volt is a körút – nem sikerült elérnie. Ahogy John Komlos, az út egyik újabb monográfusa megfogalmazta, az Egyesült Államok külpolitikája nem változott meg, Magyarország függetlenségét nem ismerték el, az angol–amerikai szövetség nem jött létre, és a pénzbeli hozzájárulások is elmaradtak a várttól.⁴ Hogy Kossuth éppen a lényegét illetően nem járt sikerrel, maga is felismerte. „*Merem mondani, megfordítottam Amerika irányát, s belevontam Európa körébe, melytől távol tartózkodni Washingtontól öröklött politikája volt*” – írta egyik bizalmasának 1852 májusában, de rögtön így folytatta: „*De ezen eredmény csak feltehető. Valósága a valósággal kintúnt alkalmától függ. Hitet, hogy küzdelmünk közel van, tehát most az idő tenniök és segíteniök, e hitet nem bírtam keblökbe csepegtetni.*”⁵ Kossuth mindjárt útja legelején, New York-i fogadtatása során kijelentette, hogy nem avatkozik bele az amerikai belpolitikába, és e fogadalmához tartotta is magát. Valószínűleg semmiképpen sem tudta volna elkerülni, hogy ne idegenítsen el magától fontos csoportokat – abolicionistákat és a délieket, az íreket és a katolikusokat –, különösen nem néhány hónappal a választások előtt.

Kossuth a beavatkozás a be nem avatkozás érdekében (*intervention for non-intervention*) mellett érvelt, az Egyesült Államok beavatkozását sürgette Oroszország be nem avatkozása biztosítása érdekében. Ezzel gyökeres külpolitikai fordulatot sürgetett. Amerikában széles körben osztották azt az amerikai külpolitika feladataival kapcsolatos nézetet, amelyet George Washington fogalmazott meg 1796 szeptemberében híres – Klaus Mann által is idézett – búcsúbeszédében. Eszerint az Egyesült Államoknak ki kell terjesztenie kereskedelmi kapcsolatait más nemzetekkel, de „*a lehető legkisebb mértékben*” szabad velük „*politikai kapcsolatba*” bocsátkoznia. „*Európának számos olyan fontos érdeke van, amely bennünket egyáltalán nem vagy csak távolról érint. Ezek miatt sűrűn kell vitákba keverednie, amelyeknek okai alapvetően idegenek a mi ügyeinktől.*” Washington ezért óvta honfitársait attól, hogy az Egyesült Államok békéjét és virágzását kockára téve belekeveredjenek „*az európai becsvágy, vetélkedés, érdekek, kedély vagy szeszélyek*” hálójába. Ez a politika – „*a két féltéke vagy az izoláció politikája*” – „*jól megfelelt a tizenkilencedik századi Amerika korlátozott hatalmának és helyi érdekeinek*” – írja Carl Degler –, s e tradíciót majd csak az 1890-es években kezdték el kétségbe vonni.⁶ Kossuth viszont rendre abból indult ki amerikai beszédeiben, hogy az Egyesült Államokat és Európát ugyanaz a civilizáció kapcsolja össze, azonos a jövőjük és a rendeltetésük; Washington tanítása egy csecsemőkorban lévő nemzetnek szólt, amely azóta „*ifjú óriássá*” fejlődött. Amerika, így Kossuth, máris nagyhatalom, s nagyhatalmak „*nem tekinthetik a semlegességet állandó szabálynak*”, és „*nem játszhatják büntetlenül a hatalom nélküli országok szerepét*”. Bár egyik első beszédében elkövette azt a hibát, hogy háborúról beszélt, általában azzal érvelt, hogy Amerika – Angliával szövetségben – háború nélkül, határozott diplomáciai fellépéssel is ki tudja kényszeríteni, hogy Oroszország tartózkodjék a beavatkozástól. Ez a zsarnokság és a demokrácia közötti, Kossuth szerint elkerülhetetlen világméretű háború elkerülésének egyetlen módja. Ha e fellépés elmarad, azaz Amerika folytatja „*a közömbösség politikáját*”, érvelt Kossuth, az Egyesült Államok a nem távoli jövőben magára hagyatva, sokkal kedvezőtlenebb feltételek mellett lesz kénytelen felvenni a

küzdelmet a zsarnokság Oroszország által vezetett erőivel. Kossuth élénk színekkel festette le az orosz politika céljait és módszereit: az idevágó beszédek, ha magyarul is megjelennek, az áthallás révén bizonyára nagy sikert arattak volna 1989 előtt idehaza. Oroszország, fejtegette Kossuth, mindenekelőtt Nyugat-Európából fogja kizárni az Egyesült Államokat, mivel agrártermékei számára szüksége van az ottani piacra, és egyébként sem szenvedheti az amerikai republikanizmus szellemét. Az orosz diplomácia pénzzel, intrikával, belviszályok szításával operál: oroszbarát monarchiák jönnek majd létre Dél-Amerikában és Mexikóban, majd Kubát megszerezvén, a Mississippitorkolatát veszélyeztethetik, s végül bizony megtörténhet – mondta Cincinnati-ben –, hogy Ohio is lát majd kozákokat!⁷ Kossuth kétségkívül széles körben keltett rokonszenvet a magyar ügy iránt, az amerikai külpolitikai fordulat mellett elmondott érvei azonban végül is nem találtak meghallgatásra. „Még ha a közönség fogékonyabbnak mutatkozott volna is – írja John Komlos –, Amerika nem követhette azokat a célokat, amelyeket Kossuth kívánt. Nem készült fel sem katonailag, sem pénzügyileg, sem pszichológiailag egy ilyen alapvető változtatásra a külpolitika területén.” Az Egyesült Államok hadiflottája ekkor például tizedakkora volt, mint Angliáé, s bár alapvetően szárazföldi hatalom volt, Oroszország hadihajóinak száma is mintegy két és félszer, ágyúinak száma pedig csaknem háromszor túlta felül Amerikáét.⁸

Klaus Mann, részben annak az utólagos tudásnak a birtokában, hogy a Kossuth által megjövendölt világméretű összecsapás nem következett be a szabadság és a zsarnokság erői között, „abszurdnak” tartotta Kossuth programját és „mértékvesztettnek” követeléseit. Esszéje ugyanakkor egy olyan időszakban született meg, amely, mint maga írja, nyilvánvaló párhuzamokat mutatott fel Kossuth korával. Az 1935 és 1937 között meghozott semlegességi törvények célja még az volt, hogy távol tartsák Amerikát a világban zajló fegyveres konfliktusoktól, s 1935-ben maga Rooseveltt is Washington tanítására hivatkozott annak indoklásául, miért kell Amerikának távol maradnia az olasz–etióp háborútól. Az 1930-as évek második felében, különösen 1939 szeptemberétől azonban mind több amerikai látta be, hogy hazájuknak állást kell foglalnia az akkor még csak európai háborúban, mivel az Egyesült Államok biztonságát a náci Németország részéről veszély fenyegeti. Ha Mann esszéje megírása idején jelenik meg, bizonyára mind többen olvasták volna egyetértéssel a szerző szónoki kérdését, amely szerint „valóban oly elhibázott lett volna az »új helyzetre« vonatkozó koncepciója”, illetve megállapítását, amely szerint Kossuth „anticipálta a civilizáció oszthatatlan egységének alapvető gondolatát”. A közhangulatnak e változása nyomán végül 1941 márciusában megszületett a Nagy-Britannia támogatását szolgáló kölcsönbérleti szerződést. Az izolacionizmus híveinek szemében a szerződés szakítást jelentett százötven év hagyományos külpolitikájával és Washington búcsúbeszédével, egyben döntő lépés volt Amerikának a Kossuth által még idő előtt sürgetett világhatalmi szerepvállalása felé vezető útján.⁹

Klaus Mann esszéjének két forrását nevezi meg: Thomas Nichols FORTY YEARS OF AMERICAN LIFE című könyvét, továbbá Henry Augustus Boardman KOSSUTH VAGY WASHINGTON című beszédét. Mann Kossuth útjáról valószínűleg mindenekelőtt a New York-i tanács különbizottságának kinyomatotott jelentéséből tájékozódott, amely függetlenül hozza a körút során elhangzott legfontosabb beszédek szövegét, de a szerző kimutathatóan használta a Kossuth által kiadott IRATAIM AZ EMIGRÁCIÓBÓL angol fordításban is megjelent első kötetét is. Mann forrásai minden jel szerint több tárgyi tévedést tartalmaztak, ezeket a szerző bizonyára továbbiakkal szaporította, végül az angol eredeti németre fordítása során feltételezhetően újabb pontatlanságok, félreértések

keletkeztek. Így például az esszének mindjárt az első mondata pontatlanságot tartalmaz: Kossuth New Yorkba december 6-án a *Vanderbilt* gőzhajón érkezett meg (a *Humboldt* óceánjáró csak Staten Islandig szállította). Kossuth Kiutahyában internálva volt ugyan, de nem volt bebörtönözve (még ha maga is így emlegette); csak egyes külső szemlélők számára volt *grandseigneur*; a cári beavatkozás 1849-ben és nem 1848-ban következett be. A New York-i bankett asztalát díszítő cukorfigurák egyike – olvashatjuk az említett jelentésben – „*diadalívet ábrázolt, Kossuth partraszállásának jelenetével és egy szabadságszoborral*” – azaz Kossuthot nem a hírneves Szabadság-szobor alatt ábrázolták, amely ekkor még nem is létezett.¹⁰ Mann forrása, Nichols minden bizonnyal alaposan elveti a sulykot, amikor Kossuthék csillagászati összegű számláiról, fejedelmi életmódjáról és a körüttal kapcsolatos milliós kiadásokról beszél. A vendéglátók kiadásait nem ismerjük, ám az összegyűlt pénz felhasználásáról készült kimutatás korántsem azt mutatja, hogy Kossuth „nagyvonalúan” bánt volna a dollárokkal. Kossuthnak, bár eredetileg egymillió dollárral számolt, nyolcvannégyezer dollárt sikerült összegyűjtenie – az amerikaiak tehát távolról sem voltak készek egymilliót áldozni. Az összegyűlt összegből személyes és útiköltségekre kevesebb mint ötezer dollárt adtak ki, az összeg több mint háromnegyedét titkos és diplomáciai kiadásokra, illetve fegyverek vásárlására költötték.¹¹ Végül, mint említettük, Kossuth az Egyesült Államok részéről nem annyira „*fegyveres intervenciót*”, mint inkább diplomáciai fellépést sürgetett Magyarország érdekében – amely persze magában rejtette a fegyveres konfliktusba való keveredés kockázatát is.

Jegyzetek

1. Túlnyomó többségük a Magyar Országos Levéltár Kossuth-gyűjteményében (R 90) található.
2. KOSSUTH IN NEW ENGLAND. Boston, 1852; REPORT OF THE SPECIAL COMMITTEE APPOINTED BY THE COMMON COUNCIL OF THE CITY OF NEW YORK, TO MAKE ARRANGEMENTS FOR THE RECEPTION OF GOV. LOUIS KOSSUTH, THE DISTINGUISHED HUNGARIAN PATRIOT. New York, 1852; SELECT SPEECHES OF KOSSUTH. Condensed and abridged with Kossuth's express sanction by Francis W. Newman. London, 1853/New York, 1854. – Mint az alcímből is kitűnik, Newman kiadványa Kossuth legfontosabb beszédeit – mint egy-egy összevetésből látszik, jelentős mértékben – átszerkesztett és rövidített formában hozza, ezért a ténylegesen elhangzott beszéd szövege a másik két (Kossuthtól függetlenül készült) kiadvány – továbbá Kossuth fogalmazványai – alapján biztonságosabban rekonstruálható.
3. Frank Tibor: KOSSUTH ÉS SHAKESPEARE: NYELV ÉS POLITIKA. *Századok*, 2002. 863–880.
4. John Komlos: KOSSUTH IN AMERICA, 1851–1852. Buffalo–New York, 1973. 139.
5. Jánossy Dénes (szerk.): A KOSSUTH-EMIGRÁCIÓ ANGLIÁBAN ÉS AMERIKÁBAN, 1851–1852. Budapest, 1940–1948. II. 833., angol fordításban idézi: Komlos: i. m. 164. is.
6. Carl N. Degler: AZ ÉLŐ MÚLT. MILYEN ERŐK FORMÁLTÁK AMERIKA MAI KÉPÉT? Budapest, 1993. 464.
7. REPORT OF THE SPECIAL COMMITTEE... 571–572.
8. Komlos: i. m. 139., 153.
9. Vö. Degler: i. m. 479., 489–490.
10. REPORT OF THE SPECIAL COMMITTEE... 132–133.
11. Jánossy: i. m. II. 867. Vö. Komlos: i. m. 155–158.